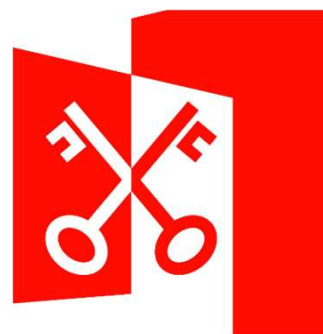

Wijkaanpak Groenoord

Leiden

Inhoudsopgave

1. Introductie
2. De wijkaanpak en referentiewoningen
3. Waarom verduurzamen?
4. Waar te beginnen en wat levert het op?
  - a. Isoleren
  - b. Ventileren
  - c. Elektriciteit
  - d. Verwarmen en koelen
5. Inkoopactie
6. Subsidies en regelingen
7. Afsluiting

Duurzaam Bouwloket

- Gemeentelijk Energieloket
- Gratis en onafhankelijk advies
- Energiebesparende maatregelen
- Subsidies en financieringen
- Lokale acties en initiatieven
- Uitvoerende bedrijven

Geselecteerde woningtypen

Benedenwoning
1910

Hoekwoning
1920

Tussenwoning
1933

Dia 4

WEO Voeg foto's van WT toe. Verwijder eventuele blokken die teveel zijn.

Welke tekst willen we toevoegen? Vroeger deden we mega veel tekst, bouwjaar, tussen/hoek etc. Ik ben voorstander om alleen bouwjaar te doen. dat scheelt mega veel bewerkelijke handelingen.

Wouter Ellis; 2022-02-21T10:11:52.915

MdSO 0 Lijkt me een puik plan alleen bouwjaar. Kan jij mij nog wel eens uitleggen hoe je zo'n vlak verwijderd..

Michiel de Soet; 2022-02-23T13:26:27.751

WEO 1 Dat kan ik zeker, gewoon aanklikken en op delete drukken.

Wouter Ellis; 2022-02-24T09:01:42.121

Rapporten referentie woningen

MAATWERKADVIES
ENERGIEBESPARING & AARDGASVRIJ WONEN
Groenord

DUURZAAM BOUWLOKET

Type woning: Benedenwoning
Bouwjaar: 1910
Gezinsamenstelling: 2 volwassenen
Gasverbruik: 560 m³
Elektriciteitsverbruik: 1.600 kWh

Energieadviseur: Peter Buscher
Datum scan: 22 april 2022
Telefoon: 072-745 39 56
E-mail: info@duurzaambouwloket.nl

Dit maatwerkadvies is gemaakt in opdracht van:

INTRODUCTIE

Bouwloket drie woningen uit Leiden doorgeeft op komst grotenoeds overeen met deze referentiewoning. Het kan minder of niet van toepassing zijn, omdat deze maatregelen al bijbouw of extra verdieping heeft. Daardoor kunnen berekeningen op basis van dit rapport vragen zijn, wil je meer informatie of weten neem dan contact op met een adviseur van het Duurzaam wordt kosteloos aangeboden door de gemeente Leiden.

SUBSIDIES & FINANCIERINGEN

Bekijk welke subsidies en financieringen er lokaal, regionaal en landelijk aanwezig zijn.

Subsidiecheck
Bekijk de subsidies & regelingen

[Check het hier](#)

Stap 1. Isoleren

"Het verduurzamen van vrijwel alle woningen gebouwd voor 1930 begint met isoleren. Deze woningen zijn tijdens de bouw niet of nauwelijks geïsoleerd. Hier valt veel winst te behalen. Zowel qua kostenbesparing als comfortverhoging."

Voerisolatie:

Het isoleren van de onderkant van de vloer is een zeer effectieve maatregel indien hier nog geen isolatie aanwezig is. Het zorgt naast een flinke energiebesparing ook voor een veel aangename comfort op de begane grond (warmere voeten).

Bestaande vloer is ook een mogelijkheid, maar komt in de praktijk weinig voor. De vloer is op de bodem en isolatiemateriaal tussen de vloerbalken (laten) en overvoegen om een renovatievloer aan te leggen. Mocht je wel beschikken over een vloer van anderszins geïsoleerd van de kruipruimte.

Voordelen:

- ✓ Energiebesparing
- ✓ Comfortverbetering
- ✓ Warmere voeten
- ✓ Verpotten
- ✓ Luchtvochtigheid

Voerisolatie (bij aanwezigheid kruipruimte)

Circa 48 m³
€ 30,- tot € 45,- per m³
€ 1.440,- tot € 2.160,-
8 tot 10 jaar

Isoleren gevel:

Woningen gebouwd voor 1930 zijn tijdens de bouw niet geïsoleerd. Vrijwel alle huizen uit deze periode hebben een enkelsteens muur. De binnenmuur is tegelijkertijd ook de buitenmuur. In dit geval kan er alleen isolatiemateriaal van de binnen- of tegen de buitenkant van de woning geplaatst worden.

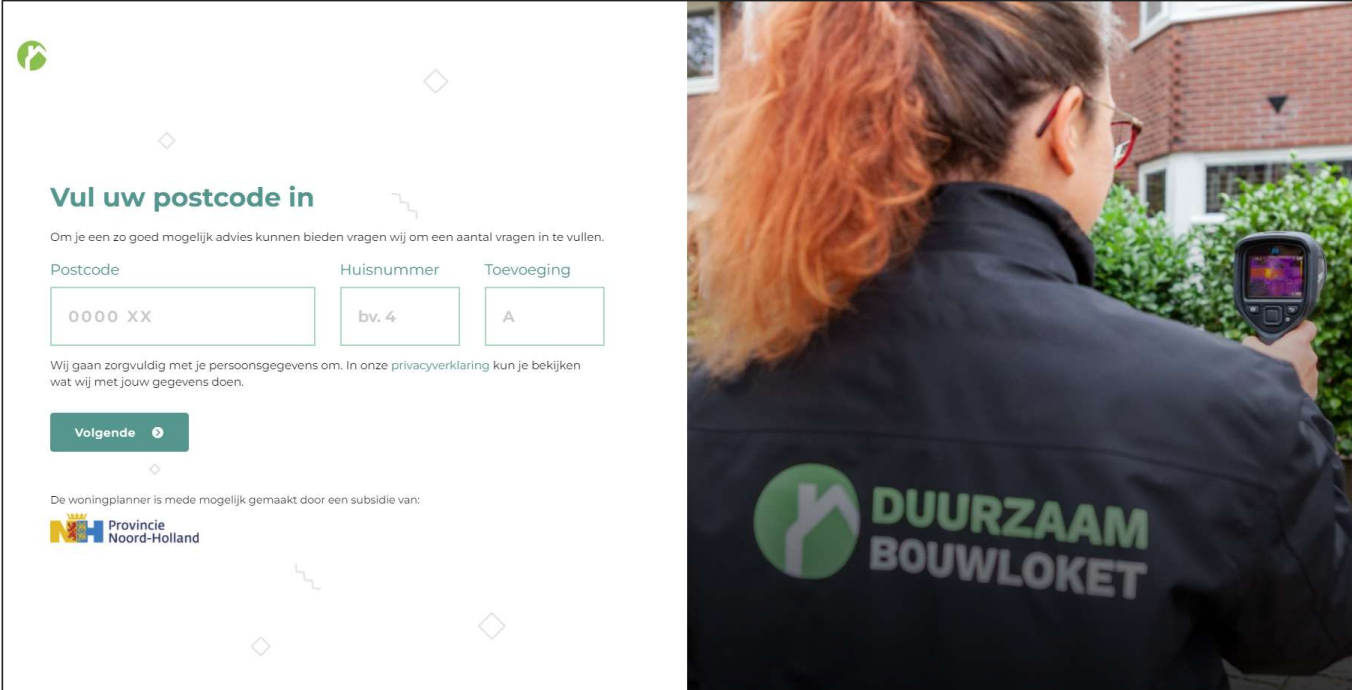
Voordelen:

- ✓ Lagere energiekosten
- ✓ Verbetert wooncomfort
- ✓ Geluidisolatie

Binnengevelisolatie

Circa 20 m³ (benedenwoning)
€ 70,- tot € 100,- per m³
€ 1.400,- tot € 2.000,-
8 tot 10 jaar

Woningplanner referentie woningen

Vul uw postcode in

Om je een zo goed mogelijk advies kunnen bieden vragen wij om een aantal vragen in te vullen.

Postcode: Huisnummer: Toevoeging:

Wij gaan zorgvuldig met je persoonsgegevens om. In onze privacyverklaring kun je bekijken wat wij met jouw gegevens doen.

Volgende →

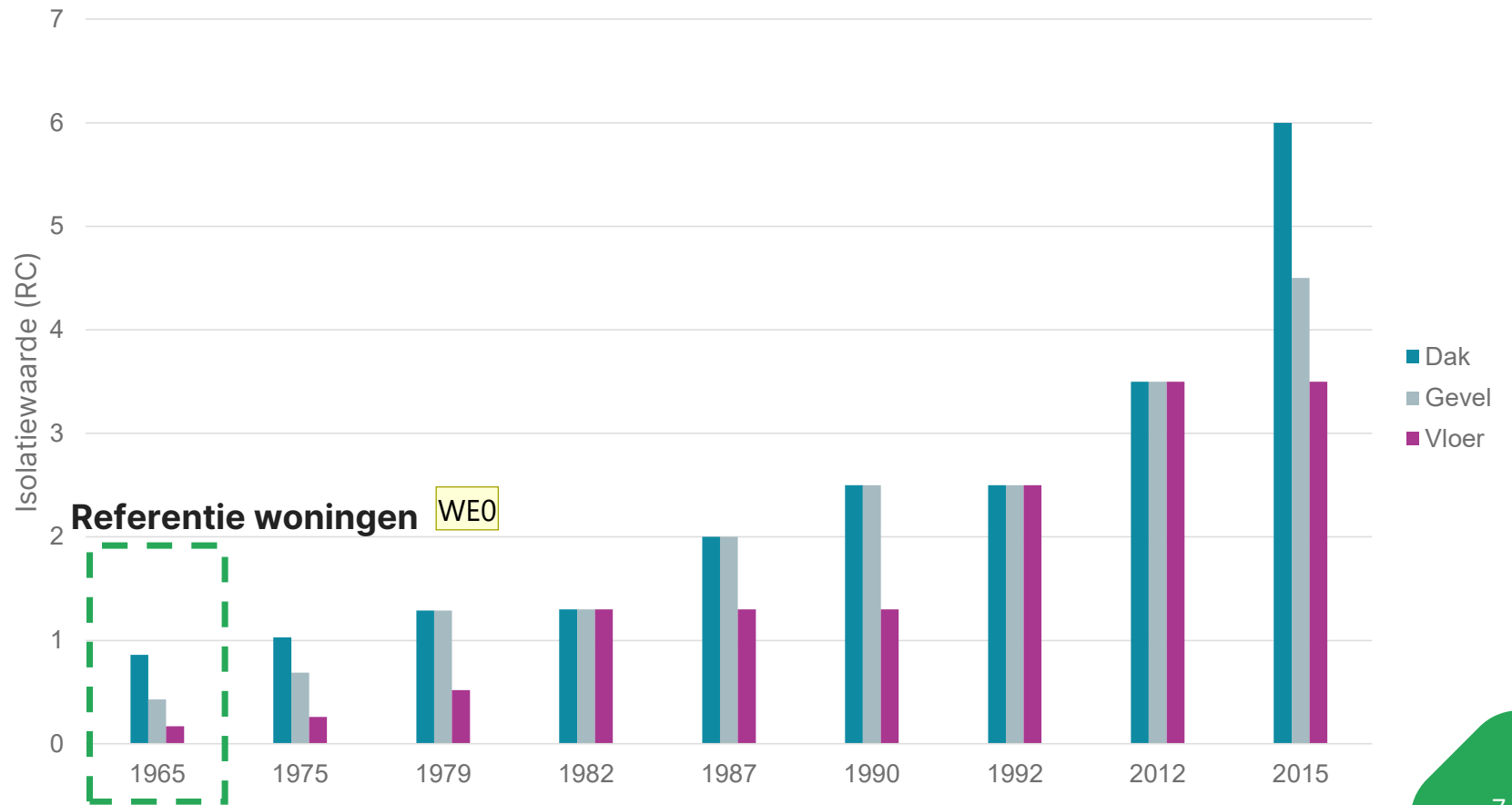
De woningplanner is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van:

Provincie Noord-Holland

The right side of the image shows a person with red hair, wearing a dark jacket with the 'DUURZAAM BOUWLOKET' logo on the back, using a thermal imager to scan a brick building.

Bouwjaren en isolatie

Introductie wijkaanpak

Dia 7

WEO

Pas aan naar de bouwjaren van referentie woningen

Wouter Ellis; 2022-02-21T10:38:58.990

Energierekening

Prijs per MWh op de termijnmarkt periode januari t/m november 2021

bron: ICE

Waarom verduurzamen?

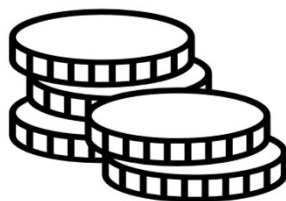
Ieder zo zijn motivatie

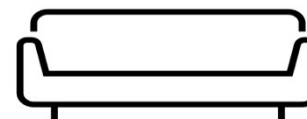
Milieu

Woningwaarde

Lagere energierekening

Comfort

Stapsgewijs naar aardgasvrij

Isoleren

Ventileren

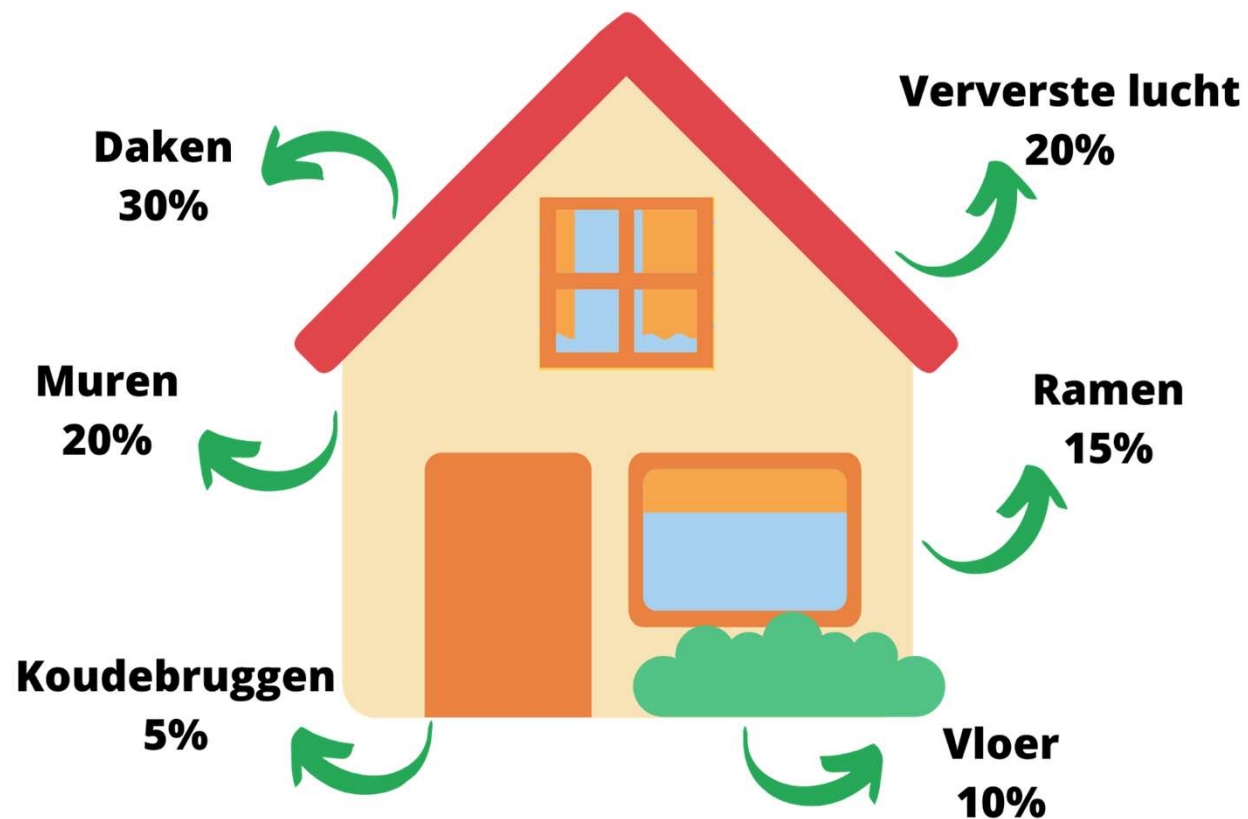

Elektriciteit

Verwarmen
en koelen

Warmteverlies doorsnee woning

Welke vormen van isolatie?

Gevelisolatie

Dakisolatie

Vloerisolatie

Ramen en
deuren

Soorten gevelisolatie

Spouwmuurisolatie

Binnengevelisolatie

Buitengevelisolatie

Soorten gevelisolatie

Spouwmuurisolatie

Binnengevelisolatie

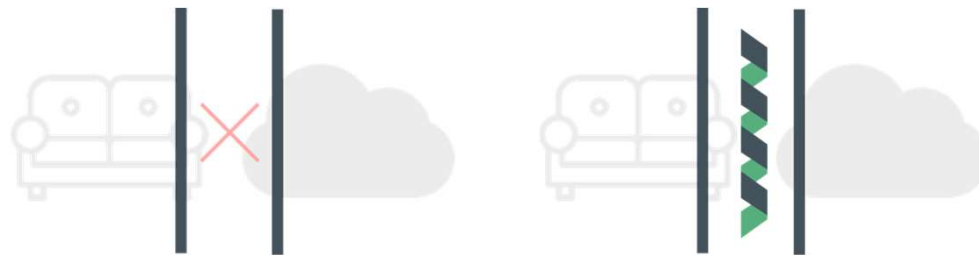
Buitengevelisolatie

Wat is een spouwmuur?

Verschillende situaties

Tot **1975**

- Geen spouwmuurisolatie

Vanaf **1975**

- Matige spouwmuurisolatie
Rc 0,6

Vanaf **1990**

- Redelijk tot goede spouwmuurisolatie
Rc 2,5

Hoe isoleren we een spouwmuur?

Controleren van de spouw

Minimale
spouwruimte

Vervuiling

Speciebaarden

Vogels en
vleermuizen

Oude
isolatieresten

Materialen

EPS parels

Minerale wol

UF schuim

€ 15,- tot € 25,-

Rekenvoorbeeld spouwmuurisolatie

Hoekwoning

**Bouwjaar
woning 1970**

**Geveloppervlak
van 100 m²**

Enmalige kosten	Enmalige subsidie	Terugverdientijd	Jaarlijkse besparing CO ₂
€ 1.600 - € 2.300	€ 800	2-3 jaar	Ca. 1.500 kg

Binnen- en buitengevelisolatie

Binnengevelisolatie

Buitengevelisolatie

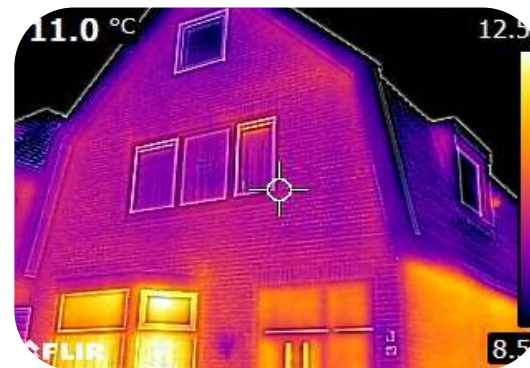
- Vergunningsplicht
- Aangezicht pand

Binnengevelisolatie

Ingrijpende maatregel

- Opletten met (historische) details
- Aansluitingen met kozijnen, vloer en plafond
- Gevels dienen vrij te zijn
- Aanpassingen wandcontact-dozen en radiatoren
- Vochtregeling (dauwpunt) is belangrijk
- Zorg voor adequate ventilatie

Kosten circa 100,- tot 150,- per m²

Advies woningtypen

Voorzetwanden
aanwezig

(geen spouwmuur)

Voorzetwanden
aanwezig

(geen spouwmuur)

Spouwmuur
aanwezig

Geschilderd!

Dia 23

WEO Voeg foto's van WT toe. Verwijder eventuele blokken die teveel zijn.

Welke tekst willen we toevoegen? Vroeger deden we mega veel tekst, bouwjaar, tussen/hoek etc. Ik ben voorstander om alleen bouwjaar te doen. dat scheelt mega veel bewerkelijke handelingen.

Wouter Ellis; 2022-02-21T10:11:52.915

MdSO 0 Lijkt me een puik plan alleen bouwjaar. Kan jij mij nog wel eens uitleggen hoe je zo'n vlak verwijderd..

Michiel de Soet; 2022-02-23T13:26:27.751

WEO 1 Dat kan ik zeker, gewoon aanklikken en op delete drukken.

Wouter Ellis; 2022-02-24T09:01:42.121

Soorten vloer- en bodemisolatie

Onderkant
vloerisolatie

Bodemisolatie

Renovatievloer

Verskillende situaties

WEO

Tot **1970**

- Houten vloeren

Vanaf **1970**

- Beton vloeren

Vanaf **1982**

- Matige vloerisolatie
Rc 1,3

Vanaf **1992**

- Redelijke vloerisolatie
Rc 2,5

Dia 25

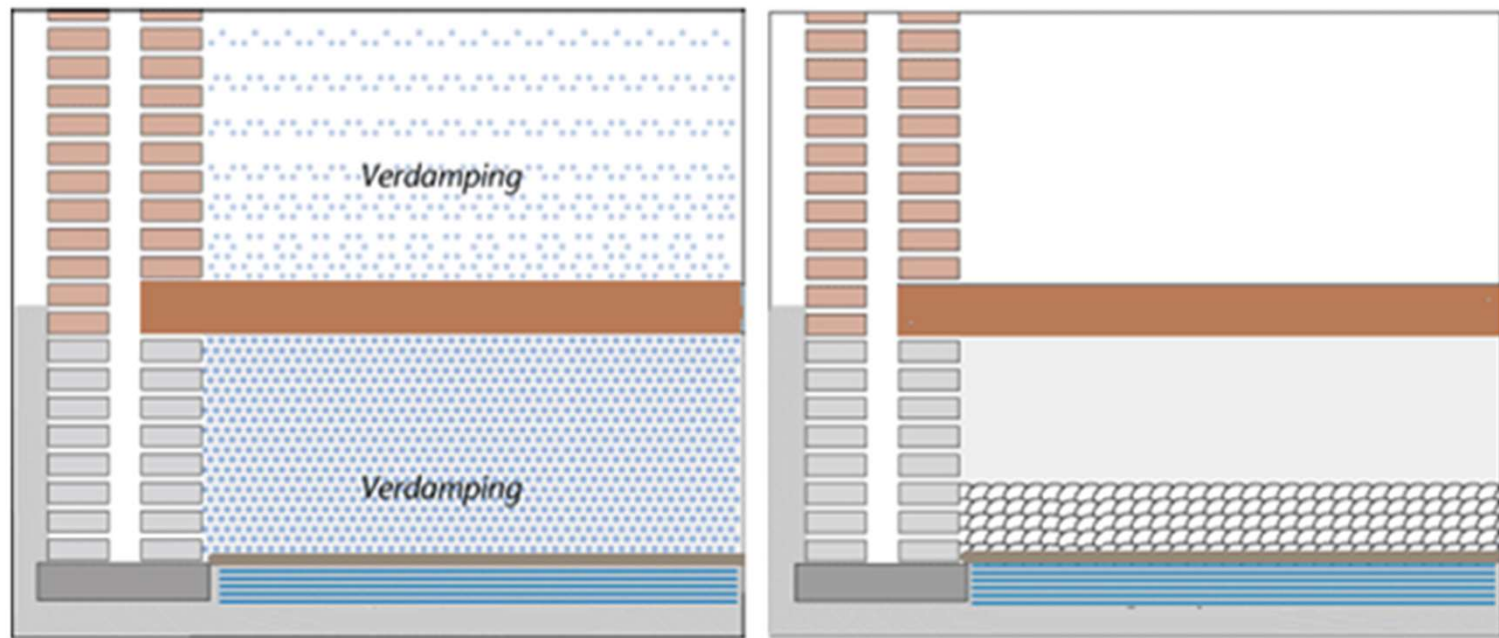

WEO

Of hout templates, of beton template of hybrid template kiezenOf hout templates, of beton template of hybrid template kiezen

Wouter Ellis; 2022-02-21T10:58:15.417

Wat doet bodemisolatie?

Materialen bodemisolatie

Isolatiewokkels

Isolatiematrassen

Schelpen

Bodemfolie

EPS parels

€ 20,- tot € 30,-

Materialen vloerisolatie

Thermoskussens

Prestatiefolie

Minerale wol

Opencellig PUR

Geslotencellig
PUR

€ 30,- tot € 50,-

Wanneer vloer- of bodemisolatie?

Kruipruimte	Lager dan 50 cm	Hoger dan 50 cm
Droge kruipruimte	Bodemisolatie	Vloerisolatie
Natte kruipruimte	Bodemisolatie	Bodem- of vloerisolatie

Rekenvoorbeeld vloerisolatie

Tussenwoning

Bouwjaar
woning 1980

Vloeroppervlak
van 45 m²

Enmalige kosten	Enmalige subsidie	Terugverdientijd	Jaarlijkse besparing CO ₂
€ 1.500 - € 2.000	€ 495	7-10 jaar*	Ca. 500 kg

* Vloerverwarming

Dia 30

WEO

Dit is geen tussenwoning, maar een vrijstaande woning met burens heel dichtbij.

Wouter Ellis; 2022-02-01T07:56:59.693

Renovatievloer

Balkenbroodjesvloer

Schuimbeton

Advies woningtypen

Beton op zand
gestort

Ongeïsoleerde
houten vloer

Onbekende hoogte
Waterput droog

Ongeïsoleerde
betonnen vloer

Hoogte 60 cm
Droog

Soorten dakisolatie

Schuin dakisolatie
binnenzijde

Schuin dakisolatie
buitenzijde

Plat dakisolatie
binnenzijde

Plat dakisolatie
buitenzijde

Zoldervloerisolatie

Soorten dakisolatie

Schuin dakisolatie
binnenzijde

Schuin dakisolatie
buitenzijde

Plat dakisolatie
binnenzijde

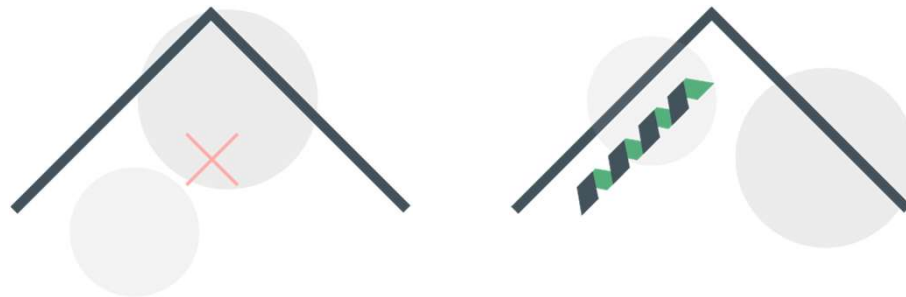

Plat dakisolatie
buitenzijde

Zoldervloerisolatie

Verskillende situaties

Tot **1975**

- Geen Dakisolatie

Vanaf **1975**

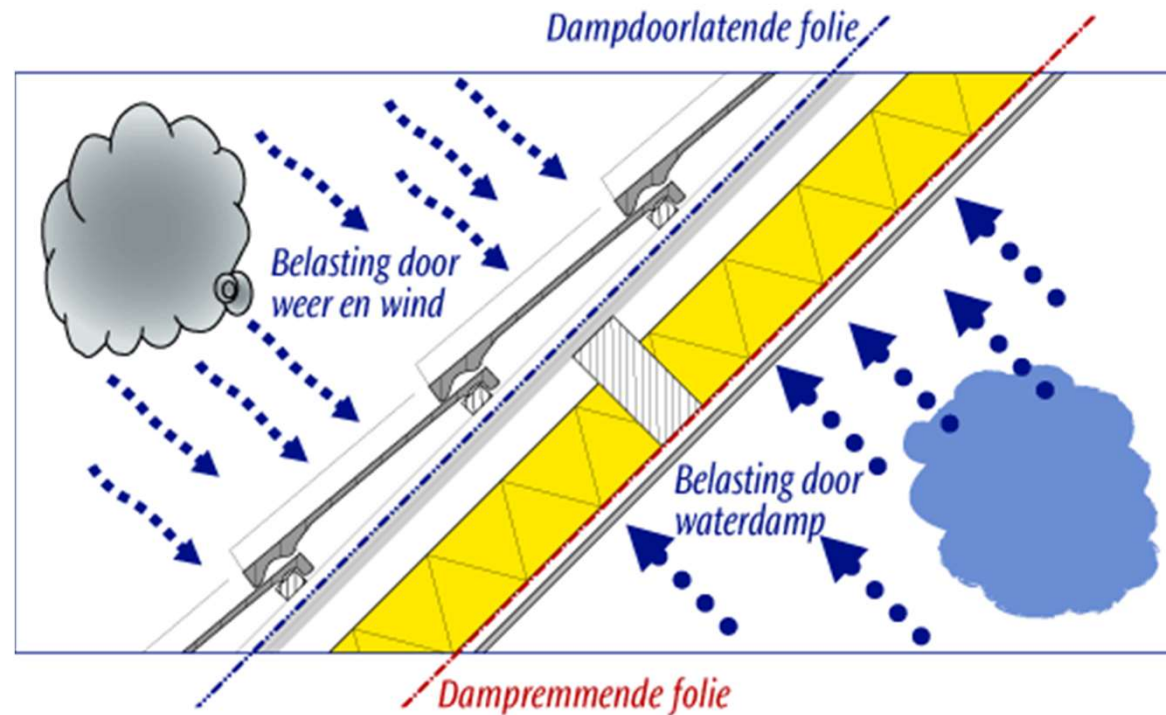
- Matige Dakisolatie Rc 1,3

Vanaf **1990**

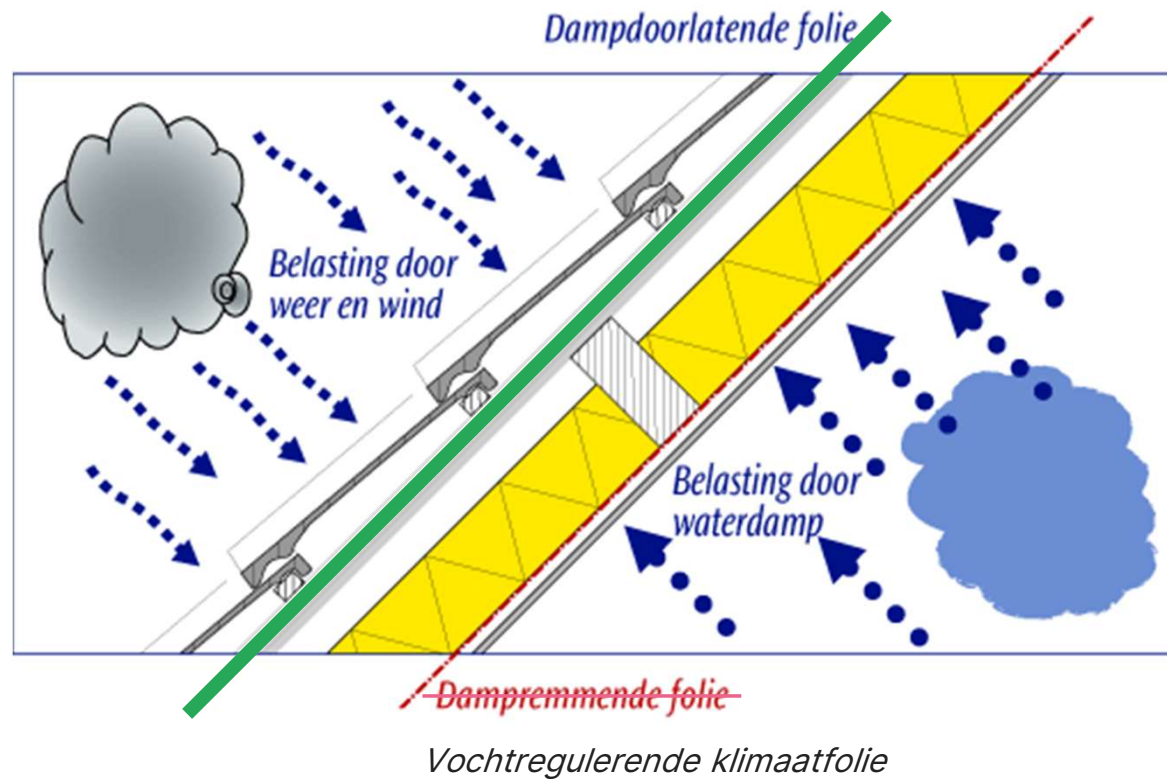
- Redelijke Dakisolatie Rc 2,5

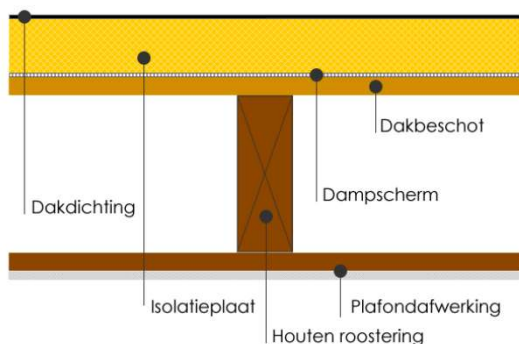
Schuin dak, waar op letten?

Schuin dak, waar op letten?

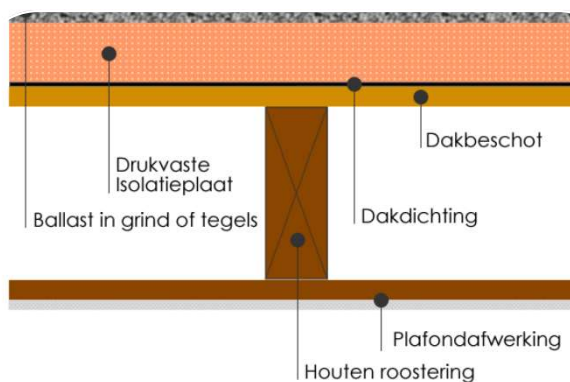

Plat dak, waar op letten?

Warm dak isolatie
€ 40,- tot € 90,- per m²
Bij vernieuwen dakbedekking

Omgekeerde dak
constructie
€ 35,- tot € 50,- per m²
Dakbedekking in goede
staat

Zoldervloerisolatie

- Kleiner te isoleren oppervlakte
- Alleen bij niet bewoonbare zolders
- € 30,- à € 50,- per m² exclusief afwerking

Rekenvoorbeeld

Schuin dakisolatie binnenzijde

Tussenwoning

Bouwjaar
woning 1976

Dakoppervlak
van 60 m²

Enmalige kosten	Enmalige subsidie	Terugverdientijd	Jaarlijkse besparing CO ₂
€ 2.400 – € 4.500	€ 1.800	3-8 jaar	Ca. 1.000 kg

Advies woningtypen

Benedenwoning
Nvt

Geïsoleerd aan
binnenzijde
10 centimeter min. wol

Geïsoleerd plat
dak buitenzijde
8 – 10 centimeter

Dia 41

WEO Voeg foto's van WT toe. Verwijder eventuele blokken die teveel zijn.

Welke tekst willen we toevoegen? Vroeger deden we mega veel tekst, bouwjaar, tussen/hoek etc. Ik ben voorstander om alleen bouwjaar te doen. dat scheelt mega veel bewerkelijke handelingen.

Wouter Ellis; 2022-02-21T10:11:52.915

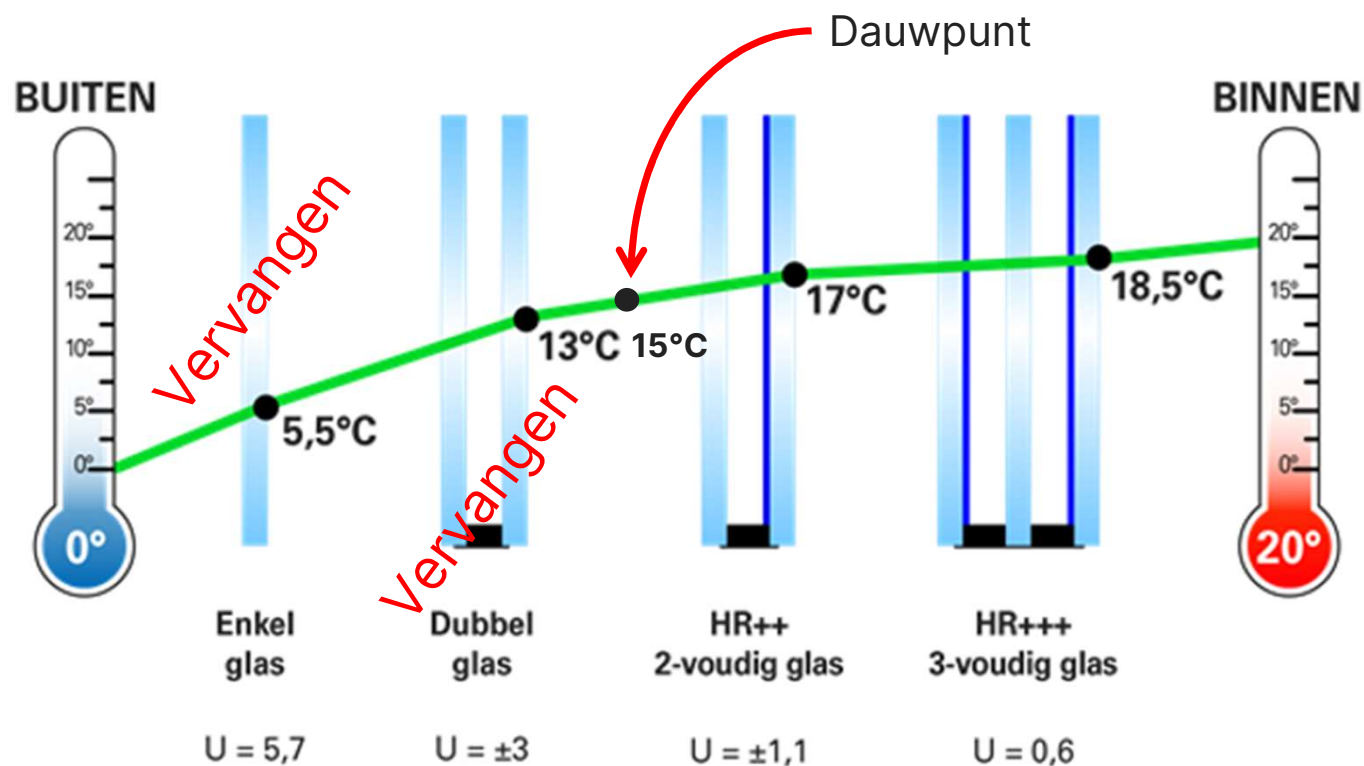
MdSO 0 Lijkt me een puik plan alleen bouwjaar. Kan jij mij nog wel eens uitleggen hoe je zo'n vlak verwijderd..

Michiel de Soet; 2022-02-23T13:26:27.751

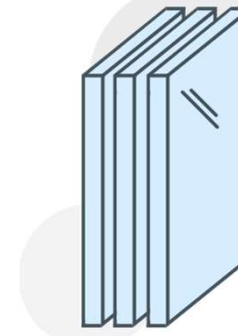
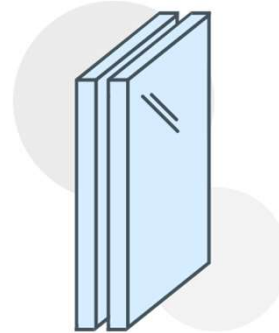
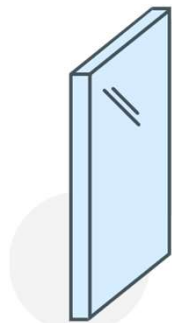
WEO 1 Dat kan ik zeker, gewoon aanklikken en op delete drukken.

Wouter Ellis; 2022-02-24T09:01:42.121

Soorten beglazing

Verschillende situaties

Vanaf **1979**

- Dubbelglas
U 3,0

Vanaf **1992**

- Dubbelglas
verplicht op
etages

Vanaf **1996**

- HR glas
U 1,7

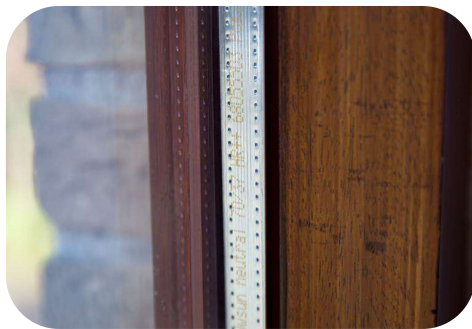
Vanaf **2008**

- HR++ glas
U 1,1

Nieuwbouw

- Drievoudig glas
HR+++ U 0,6

Beglazing controleren

Letters in de
aluminium strip

Weerkaatsing van
de vlam

Ventilatieroosters

Rekenvoorbeeld glas

Hoekwoning

Bouwjaar
woning 1969

Glasoppervlak
van 14 m² op de
begane grond

Enmalige kosten	Enmalige subsidie	Terugverdiëntijd	Jaarlijkse besparing CO ₂
€ 2.380 – € 3.780	€ 742	9-14 jaar	Ca. 1.000 kg

Advies woningtypen

Enkel + dubbel glas

Enkel + dubbel glas

Dubbel glas

Plaats HR++(+) glas in verwarmde ruimten

Dia 46

WEO Voeg foto's van WT toe. Verwijder eventuele blokken die teveel zijn.

Welke tekst willen we toevoegen? Vroeger deden we mega veel tekst, bouwjaar, tussen/hoek etc. Ik ben voorstander om alleen bouwjaar te doen. dat scheelt mega veel bewerkelijke handelingen.

Wouter Ellis; 2022-02-21T10:11:52.915

MdSO 0 Lijkt me een puik plan alleen bouwjaar. Kan jij mij nog wel eens uitleggen hoe je zo'n vlak verwijderd..

Michiel de Soet; 2022-02-23T13:26:27.751

WEO 1 Dat kan ik zeker, gewoon aanklikken en op delete drukken.

Wouter Ellis; 2022-02-24T09:01:42.121

Waarom is ventilatie belangrijk bij isoleren?

- 50% woningen onvoldoende geventileerd
- 10.800L lucht in per dag
- 20 uur per dag binnen

	Parts per million	
	5.000	Gevaarlijk
	1.200	Ventileren
	600-800	Gezond
	350-400	Buiten

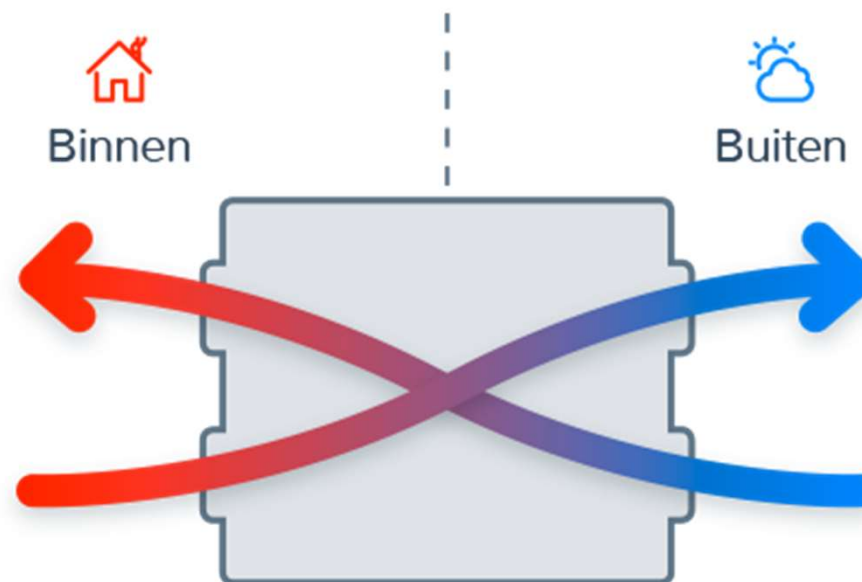
Natuurlijke ventilatie

- Handmatige sturing
- Weersafhankelijk

Balansventilatie

- Gereguleerde toe- en afvoer
- Warmteterugwinning
- Fijnstoffiltering
- Centraal en decentraal

Dia 49

MdSO Hierna niet die slide doen met decentraal? zie 50/60
Michiel de Soet; 2022-02-23T13:30:38.269

Decentrale balansventilatie

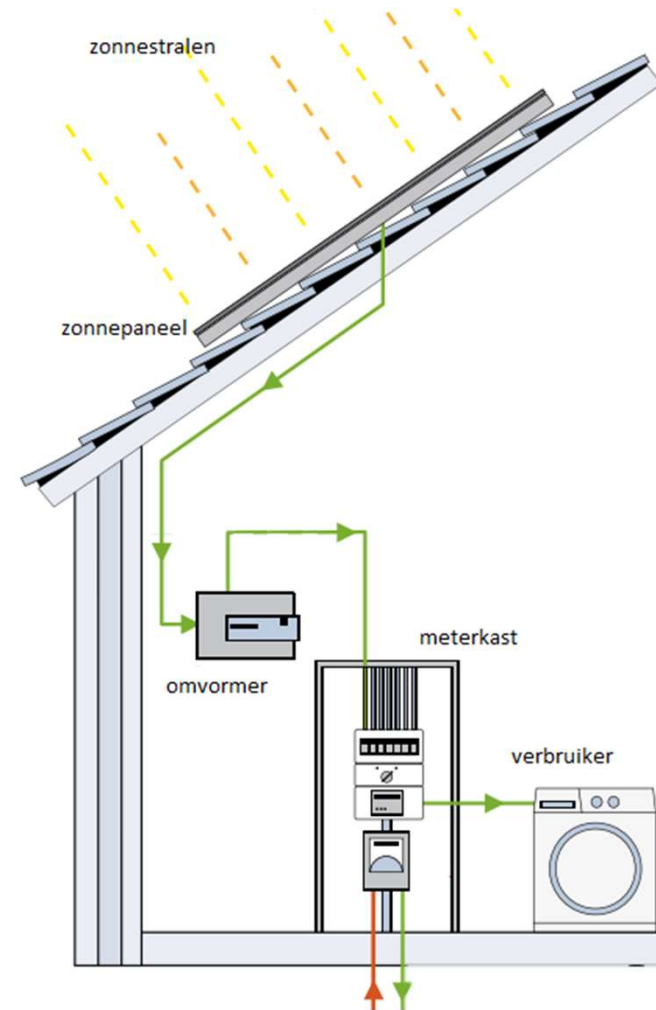
- Gereguleerde toe- en afvoer
- Warmteterugwinning
- Fijnstoffiltering
- Via lokale doorvoer
- Voor bijv. woonkamer

Zonnepanelen

- Omvormer
- Kabelroute
- Een derde van de energierekening is stroom

Rekenvoorbeeld zonnepanelen

Tussenwoning

3.000 kWh
stroomverbruik

10 panelen
3.250 Wp

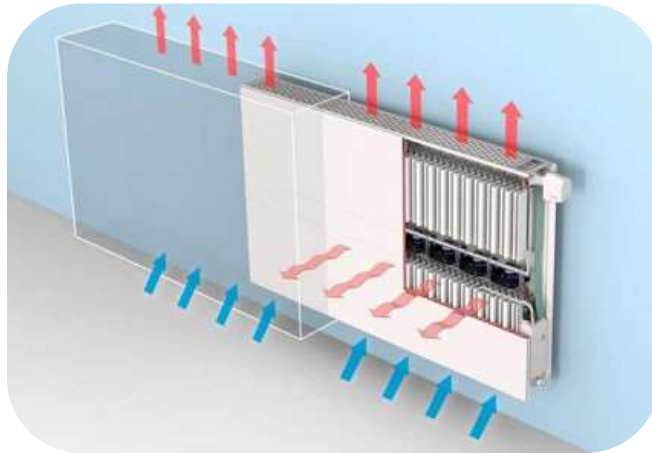

Enmalige kosten	BTW teruggave	Terugverdientijd	Jaarlijkse besparing CO ₂
€ 4.000	€ 594	5-7 jaar	Ca. 1.500 kg

Elektrisch koken

Lage temperatuur verwarming

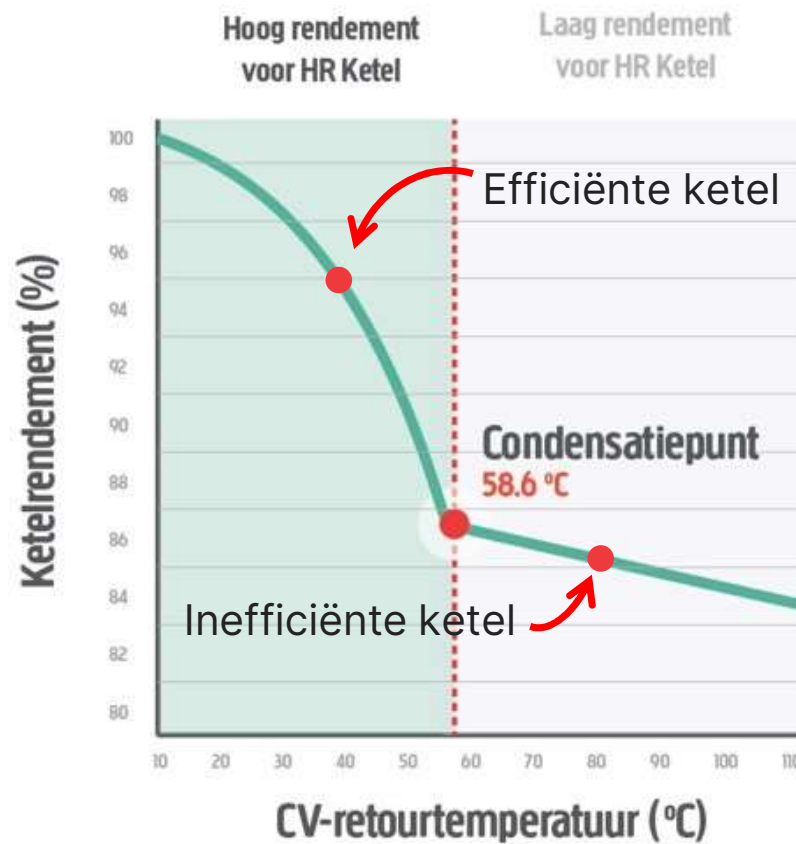

LTV Radiatoren

Vloerverwarming

Lage temperatuur verwarming

Verwarmen, collectief of individueel?

Collectief

Warmtenet
Groen gas
Waterstof
Etc.

Individueel

Warmtepomp
Elektrisch
Etc.

Rendement verwarmingssysteem

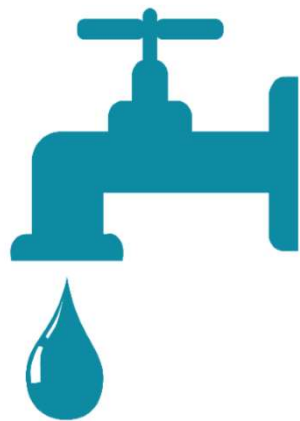
1 kWh → HR cv-ketel → 1,07 kWh

1 kWh → Elektrische cv-ketel → 1 kWh

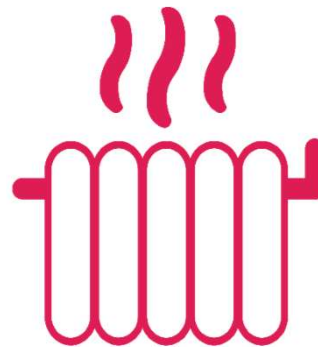
1 kWh → Warmtepomp → 2,5 - 6 kWh

Soorten afgifte

Tapwater

Verwarming

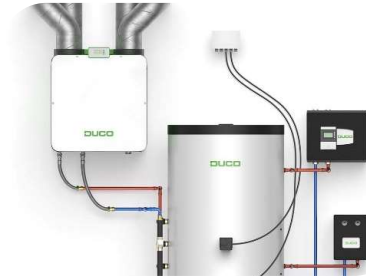

Koeling

Niet alles in één

Warmtepomp
boiler

Ventilatie
warmtepomp

of

Hybride

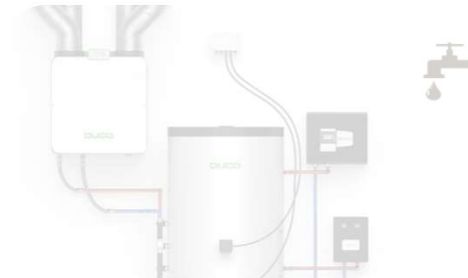

Lucht-Lucht
(airco)

Niet alles in één

Warmtepomp
boiler

Ventilatie
warmtepomp

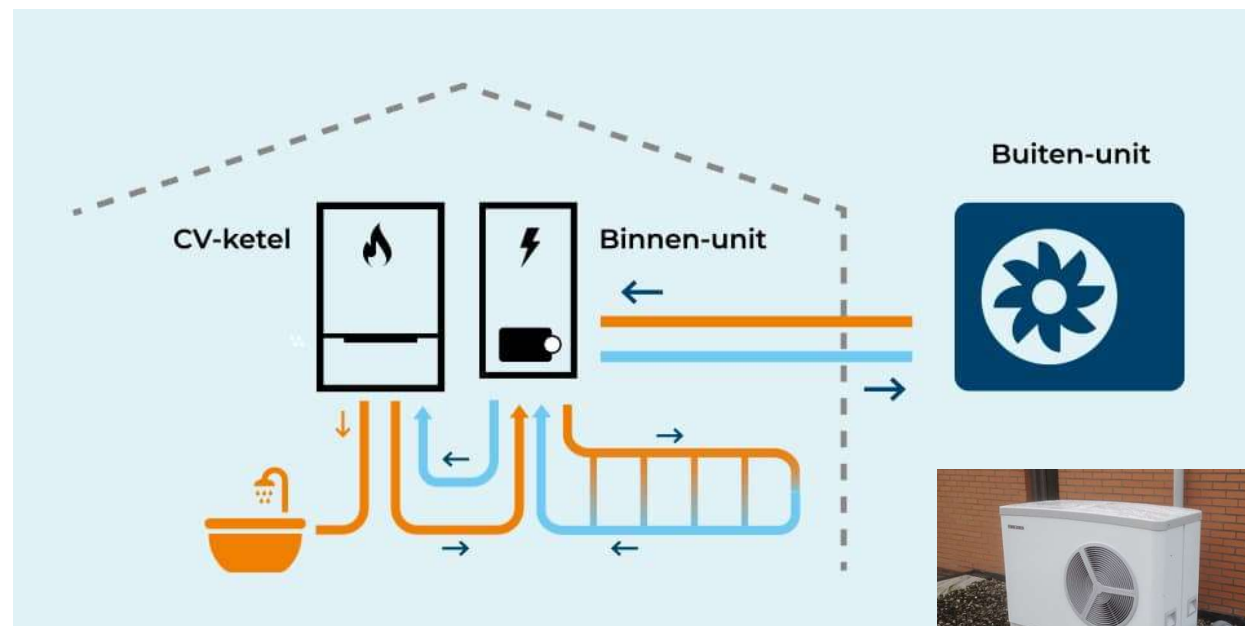
Hybride

Lucht-Lucht
(airco)

Hybride warmtepomp

Hybride warmtepomp

Zonder buitenunit

Alleen buitenunit

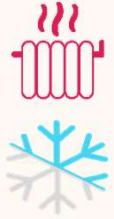
Buitenunit &
(kleine) binnenunit

Cv-ketel en
warmtepomp
geïntegreerd

Schaalbaar naar
all-electric

Hybride warmtepomp

Voordelen:

- 65% besparen op verwarmen
- Direct te combineren met cv-ketel
- Ook geschikt voor warmtenet

Nadelen:

- Gevaar van opsluiting (lock-in)
- Alleen interessant bij een gasverbruik van $>1.250 \text{ m}^3$
- Niet geschikt om van het gas te gaan
- Verder verduurzamen is financieel lastig

Hybride warmtepomp

**Rendement
SCOP 4,3**

Stroom € 0,22 per kWh
Gas € 1,00 per m³

Enmalige kosten	Enmalige subsidie	Voorwaarden
€ 5.000 - € 8.000	€ 2.200 - € 2.700	n.v.t.

Besparing	Gas ↓	Stroom ↑	Jaarlijkse besparing CO ₂
65% verwarming	750 m ³ € 750	1.500 kWh € 330	Ca. 350 kg

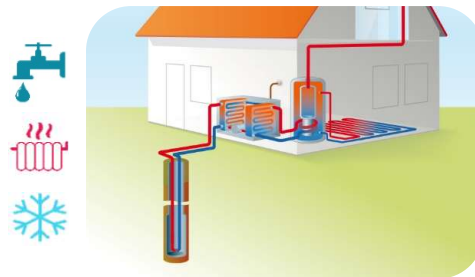
Alles in één

Lucht-Water

Water-Water

Bodem-
water

Zonlicht-
water (PVT)

Alles in één

Lucht-Water

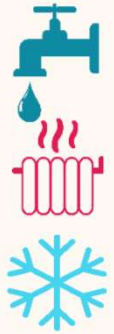
Water-Water

Bodem-
water

Zonlicht-
water (PVT)

Lucht-water warmtepomp

Lucht-water warmtepomp

Voordelen:

- 100% besparen op gas
- Afkoppelen en besparen vastrecht gas
- Alles in één oplossing
- Voordeligste optie over een periode van 15 jaar

Nadelen:

- Hoge investeringskosten
- LTV benodigd
- Lage SEER bij koelen

Lucht-water warmtepomp

Stroom € 0,22 per kWh
Gas € 1,00 per m³

**Rendement
SCOP 4,3**

Enmalige kosten	Enmalige subsidie	Voorwaarden
€ 10.000 - € 15.000	€ 2.400 - € 3.900	LTV

Besparing	Gas ↓	Stroom ↑	Jaarlijkse besparing CO ₂
100% gas + gasmeter	1.450 m ³ € 1.750	3.000 kWh € 726	Ca. 700 kg

Subsidies en financieringen Landelijk

Investing subsidie duurzame energie (ISDE)

Isolatie	€ 6,- t/m € 38,- p/m ²
Beglazing & kozijnen	€ 23,- t/m € 150,- p/m ²
Warmtepomp en zonneboiler	€ 750,- t/m € 3.800,-

Verlaagd BTW tarief

Arbeid op isolatie	9% BTW
--------------------	--------

BTW Teruggave

Zonnepanelen Particulieren	21% BTW minus forfait
----------------------------	-----------------------

Subsidie gemeente

Groene daken	€ 12,- tot € 20,-
--------------	-------------------

Financieringsmogelijkheden

Energiebespaarlening landelijk	Max. € 25.000,-
Duurzaamheidslening gemeente	Max. € 25.000,-

Bedankt voor de aandacht!

Morgen in de loop van de dag wordt een link toegestuurd per email met de mogelijkheid om:

- De [rapporten](#) van de referentie woningen te downloaden;
- De [subsidiecheck](#) te doen;
- Meer informatie op te vragen over [energiebesparende maatregelen](#);
- Een enquête over deze avond.

Einde

**DUURZAAM
BOUWLOKET**